

Elaine Showalterová

Jejich vlastní literatura

Britské spisovatelky

od Brontëové k Lessingové

(A Literature of Their Own. British Women Novelists from Brontë to Lessing, 1977)

V úvodní kap. Ženská tradice (3–36) Showalterová tvrdí, že všechny teorie týkající se anglické ženské literární tradice jsou odvozeny výlučně od děl „velkých“ spisovatelek — Jane Austenové, George Eliotové, Virginie Woolfové a sester Brontëových, zatímco spisovatelkám, jejichž díla nejsou literárními vědci považována za „velká“, je věnována pouze minimální pozornost, třebaže představují spojovací články v řetězci mezi uměleckými generacemi zmíněných autorek. Showalterová označuje 19. století za zlatý věk žen-spisovatelek jak z hlediska jejich počtu, tak množství jimi publikovaných knih. O to více překvapuje, nakolik je kontinuita ženské literární genealogie kritikou uměle zpřetrhána. Showalterová konstatuje, že absence této kontinuity znamená zaprvé, že nové generace spisovatelek nemají historii, k níž by se mohly vztahovat, a zadruhé, že se nám nedostává „spolehlivých informací o vztahu mezi životními osudy spisovatelek a změnami v právním, ekonomickém a společenském postavení žen“ (7). Jedině skrze poznání historických kontextů můžeme nahlédnout šíři významů obsažených v románech psaných ženami.

Důraz na kontextualizaci tezí předkládaných v knize se promítá i do způsobu, jímž Showalterová argumentuje se záměrem objasnit existenci ženské (literární) subkultury, již nazírá ze dvou hledisek: sociologického a literárněvědného. Z hlediska sociologického ztělesňují ženy subkulturu na základě sdílení hodnot, které jim společnost vštěpuje jako ženám. Specifická ženská zkušenost, kterou pak autorky promítají do svých literárních děl, je výslednicí společenských očekávání a nároků kladených na ženy nejčastěji v jejich reprodukčních a biologických funkcích či vztazích v rodině. „Ženy-spisovatelky byly [ve viktoriánské době] sjednoceny skrze své role dcer, manželek a matek,“ píše Showalterová (15). Autorka se však distancuje od esencialistických pojetí ženské literatury,

Diachronní studie americké literární kritičky mapující vývoj ženské románové tradice v anglické literatuře od začátku 19. století do poloviny 70. let 20. století a metodologicky revidující pojetí literatury psané ženami.

kteřá na tvorbu pohlížejí prizmatem tzv. přirozených vlastností, a díla v důsledku toho interpretují nikoli z hlediska jejich čistě literárních kvalit, nýbrž s ohledem na fakt, že autorkou zkoumaného díla je žena. Showalterovou v její práci zajímají výhradně formy ženského sebeuvědomění, reflexe specifčnosti ženské zkušenosti a jejich přenos do literární podoby v konkrétní historicky a regionálně vymezené situaci, neboť tyto složky významně utvářejí způsoby autonomního sebevyjádření (4, 12).

Z hlediska literární teorie lze o ženách-spisovatelkách rovněž hovořit jako o subkultuře, neboť podle Showalterové prodělalo ženské psaní obdobný vývoj jako ostatní literární minority. Vyvíjelo se ve třech fázích. Pro první fázi je typická imitace převládajících modů tvorby nesených dominantní tradicí a vnitřní identifikace spisovatelek jak s dominantními uměleckými a estetickými standardy, tak s dominantním vnímáním společenských rolí. Druhá fáze je obdobím protestu. Dané standardy a hlediska jsou odmítány a menšina se vymezuje vůči dominantní tradici, prosazuje svá práva a hodnoty a požaduje uměleckou autonomii. Řídící idejí tohoto stadia je princip obhajoby (*advocacy*). Ve třetí fázi se subkultura obrací sama k sobě, do svého nitra, a osvobozuje se od nutnosti definovat se v opozici vůči dosavadní většinové tradici. Showalterová tento proces nazývá fází objevení sebe sama (*self-discovery*) (13).

V návaznosti na jednotlivé fáze vývoje literární subkultury identifikuje autorka tři fáze anglické ženské románové tradice a rozvrhuje jejich periodizaci. Počáteční fáze femininní literatury (*feminine phase*) překlenuje období let 1840–1880 od prvního využití mužského pseudonymu ženskými autorkami až po smrt George Eliotové. Období protestu je spojováno s feministickou fází (*feminist phase*) mezi lety 1880–1920, a sahá do doby, než ženy získaly hlasovací právo. Jako poslední přichází fáze ženské literatury (*female phase*), která označuje období od roku 1920 po současnost (tj. konec 70. let 20. století), v němž figurují jedinečná 60. léta s hnutím za občanská práva a ženským emancipačním hnutím (19, 29, 33).¹

Showalterová dále zevrubně dokumentuje způsoby, jakými literární kritika v průběhu své historie interpretovala a hodnotila ženskou literární tvorbu, a odkrývá genderové stereotypy, jež znesnadňovaly uznání kvalit a hodnoty románů psaných ženami. Autorka čerpá z dobových materiálů a dává je do souvislosti s tehdejšími charakterem ekonomických, společenských a genderových vztahů. Např. ukazuje, jak v první polovině 19. století byly postoje literárních kritiků motivovány snahou o zachování statu quo: jestliže se dané dílo a/nebo životní styl autorky vymykaly běžně přijímaným konvencím, bylo obvyklé takové

1 Mezi představitelky femininní literatury

Showalterová řadí např. Harriet Martineauovou, Elizabeth Gaskellovou, sestry Brontëovy, George Eliotovou, Dinah Craikovou či Margaret Oliphantovou. Feministické autorky reprezentují např. Sarah Grandová, George Egertonová, Olive Schreinerová, Elizabeth Robinsová, Frances Burnetová nebo May Sinclairová. Zástupkyněmi raného období ženské literatury jsou např. Dorothy Richardsonová, Katherine Mansfieldová a Virginia Woolfová, v pozdní fázi pak Doris Lessingová, Margaret Drabbleová, Muriel Sparková a Penelope Mortimerová.

spisovatelky zatracovat. Ženám náleželo místo v domácí sféře: péče o domácnost, výchova dětí, ruční práce. Odtud pojem „anděl v domě“ (*angel in the house*), který představoval ideál, jemuž by se měla každá žena (chtít) přiblížit. Obecně se proto mělo za to, že psaní není pro ženy vhodné, protože jim ubírá síly, které je třeba investovat do rodiny, a nikoli do osobního intelektuálního rozvoje (22–27).

Ačkoli ženy byly od psaní zrazovány, existovaly objektivní důvody, kterými bylo možné literární aktivitu žen omluvit. Psaní představovalo velmi výnosnou profesi a pro mnohé spisovatelky se stalo metodou intelektuálního i existenčního přežití: garantovalo určitou míru myšlenkové svobody a zároveň pomáhalo zajistit rodinný rozpočet po manželově úmrtí nebo při jeho dlouhodobé nemoci či v důsledku jeho neúspěchu v obchodní sféře. Neprovdaným ženám pak přinášelo finanční nezávislost (47). Dilemata žen-spisovatelek v období 1840–1880 přibližuje Showalterová ve 2. kap. Femininní spisovatelky a vůle psát (37–72): spisovatelky, které byly k tvorbě donuceny neuspokojivými sociálními podmínkami, nesměly v produkci polevit a psaní se stalo jejich služebnou povinností. Z vydělaných peněz však nezřídka financovaly vzdělání svých synů na elitních školách či sponzorovaly místní církevní komunitu. Ty, které byly lépe zabezpečené, trpěly hlubokými výčitkami svědomí a pocitem viny pramenícím z údajného zanedbávání domácích povinností, které jejich ženská role vyžadovala (54–56).

Navzdory odlišným motivacím, které je přivedly k psaní románů, tvořily femininní autorky podle Showalterové takřka homogenní skupinu. Nejčastěji se rekrutovaly z vyšších středních vrstev, aristokracie a z rodin s dlouhou profesní tradicí. Dostalo se jim vzdělání, avšak na rozdíl od svých bratrů, kteří odcházeli na univerzity a do veřejného života, byly tyto ženy vyučovány a drženy doma. Autorky tohoto období, od dětství segregované v domácí sféře, si uvědomovaly, že jsou ochuzeny o zkušenosti s vnějším světem a že samotná šíře jejich zkušeností, které mohou promítat na papír, je výrazně limitována a ony se v porovnání s muži-spisovateli ocitají ve znevýhodněné situaci (45). Hrdinky femininních románů tudíž často řeší otázky související s reálnou pozicí spisovatelek ve společnosti. I proto byla díla psaná ženami kritikou považována za druhořadá, tematicky omezená a umělecky i obsahově nedostačující. Autorky navíc čelily předsudkům týkajícím se jejich vstupu na doposud převážně mužskou literární půdu. Přesto trh s ženskými romány vzkvétal (48).

Charakteristiky femininního románu v sobě nesou ještě jeden významný paradox související s dobovým společenským kontextem: psaní se nechápe jako povolání vhodné pro ženy, proto

se spisovatelky nezřídka rozhodují psát pod mužským pseudonymem, a tak komplikují snahu literárních kritiků rozpoznat autorství románů (58–59). Pohlaví autora/autorky totiž představuje důležitou informaci při hodnocení kvality literárního díla. Pseudonym jednak umožňoval spisovatelkám vyhnout se genderové zaujatosti v redakcích nakladatelství, jednak chránil společenské postavení autorky písařící inkognito.

Na rozdíl od mužů, kteří vstupují do literatury ve věku dvaceti, pětadvaceti let, femininní spisovatelky začínají publikovat až ve středním věku, neboť jejich tvorba je odvislá od sociálních podmínek. Autorky si musejí vyjednat prostor na psaní v rámci své nukleární rodiny (získat např. souhlas otce či manžela), překonat nedostatečné sebevědomí a obavy z neuspokojivého vzdělání.² Jejich spisovatelská kariéra se tudíž odsouvá do vyššího věku, kdy už jsou matkami několika dětí a vdané či ovdovělé. I z tohoto důvodu jsou hlavními tématy románů femininní fáze otázky související s manželstvím, výchovou a péčí o potomky a především úvahy o roli žen v domácí sféře a způsobech, jimiž mají ovlivňovat vztahy ve svém okolí (61–63, 65–69). Romány diskutují žádoucí kvalitu ženskosti (*womanliness*) svých hrdinek a apelují na jejich loajalitu vůči ženské roli.

V kap. Dvojitý kritický standard a femininní román (73–99) popisuje Showalterová fenomén vyskytující se hlavně ve 40.–60. letech 19. století. Jedná se o tzv. kritiku namířenou proti ženám (*ad feminam criticism*) (73–75). Je to reakce mužů-spisovatelů na výrazný nástup žen do oblasti, která byla převážně obsazena muži; je výrazem obav z možnosti, že by ženy mohly převzít dominantní postavení v románovém žánru.³ Tento moment dobového literárního života však narušuje solidaritu i mezi spisovatelkami samými, neboť některé z nich se spolu s literárními kritiky obracejí k méně konformním autorkám s nepřátelstvím a znevažují jak jejich postavení, tak metody jejich psaní. Při interpretaci děl mají tito kritici a kritičky tendenci sankcionovat vztahy mezi literárními postavami, které odporují patriarchálnímu řádu, a uplatňují dvojitý měřítko v přístupu k mužům a ženám: zatímco u mužských hrdinů tolerují, či dokonce hájí jejich fantazie, jakož i promiskuitu a nezodpovědné chování vůči rodině a manželce, tvrdě vystupují proti hrdinkám, které se odmítají podvolit tzv. přirozenému diktátu, podřívají mužskou dominanci nebo se dopouštějí nevěry.

V následujících dvou kap. Femininní hrdinky (100–132) a Femininní hrdinové (133–152) Showalterová na základě výše popsané metodologie rozebírá typologii ženských a mužských postav. Největší pozornost věnuje *Janě Eyerové* Charlotty Brontëové a románu George Eliotové *Mlýn na řece Floss*. Kap. Podřívání

2 Více o úzkosti spisovatelky související s autorstvím:

S. Gilbert – S. Gubar, *Infection in the Sentence. The Woman Writer and the Anxiety of Authorship*, in: *The Madwoman in the Attic. The Woman Writer and the Nineteenth-Century Literary Imagination*, New Haven 2000, s. 45–92.

3 Více o obavách spisovatelů pramenících z nárůstu počtu profesionálních spisovatelek: S. Gilbert – S. Gubar, *No Man's Land. The Place of the Woman Writer in the Twentieth Century 1. The War of the Words*, New Haven 1988, s. 154.

femininního románu. Senzacechtivost a ženský protest (153–181) ukazuje rostoucí nespokojenost žen s jejich postavením ve společnosti, jež se odráží i v jejich tvorbě. Poprvé se na scénu dostávají hrdinky, které se nezdráhají ventilovat svou frustraci ze vztahů s muži. Autorky se shodují, že muži nemohou plně porozumět ženské zkušenosti, a proto se intenzivněji orientují na ženské publikum.

Apel na ženskou solidaritu a sesterství je jednou z hlavních myšlenek feministické fáze anglické ženské literatury, v níž se psaní stává manifestací politických názorů prosazujících hlasovací právo žen (*suffrage*). V kap. Feministické spisovatelky (182–215) Showalterová nastiňuje ústup románu z pozice vůdčího žánru do pozadí v 90. letech 19. století a jeho nahrazení experimentálními literárními útvary, jako jsou alegorie, proslavy či feministické fantazie (182). Feministické autorky si uvědomují, jaký vliv mají ženy na vývoj společnosti, drží se až mesianistické vize zlepšení a zkrášlení světa a nezřídka ve svých dílech popisují utopistické představy. Mnohdy si však protiřečí: důležitost domova a mateřství jim mají napomoci zhodnotit ženství v rámci společnosti, zároveň se však jejich hrdinky často identifikují s muži, nebo se jimi dokonce chtějí stát. Nejednou jsou ve feministických dílech, zvláště utopiích, nositeli pozitivní revoluční změny muži, často s androgynními rysy (192).

Feministické spisovatelky jsou aktivní v sociální sféře, nesouhlasí s druhořadým postavením žen ve společnosti, identifikují se s chudými, nemocnými a trpícími a začínají narušovat jak tabu společenská, tak jazyková tím, že otevřeně hovoří o věcech týkajících se těla a jeho biologických projevů (193). S rostoucím hlasem zastánkyň hlasovacího práva se ve společnosti zvedá i vlna antagonismu mezi pohlavími (*sex-antagonism*), a feministky jsou tak nevyhnutelně konfrontovány s faktem, že jejich hnutí ve svých vedlejších účincích ztělesňuje násilí a hrozby původně asociované s muži (239). Kap. Spisovatelky a hnutí za hlasovací právo žen (216–239) popisuje, jak je prostředí ženských politických revolt autorkami reflektováno a tematizováno v románech, politických pamfletech a projevech.

Ženská fáze anglické literatury se oprostí uje od univerzalistického pojetí reality a zabývá se subjektivní zkušeností hrdinek, jež je plná deziluze, pochyb a komplikovaného vztahu k vlastnímu já (242–245). V kap. Ženská estetika (240–262) Showalterová popisuje rysy příznačné pro ženské psaní. Nejvýraznějším projevem ženské estetiky (*female aesthetic*) je sebezníčující introspekce. Hrdinky podnikají výpady proti mužské dominanci a objevují sebevraždu jako nástroj, jak se vyhnout statusu podřízenosti. Podle autorky je „obhajoba sebezníčení charakteristickým znakem

ženské estetiky“ (250). Ženská estetika je kontinuálním rozjímáním já nad možnostmi a limity autentického vyjádření prožité zkušenosti; na pozadí příběhů se vždy odehrává debata o proměnách identity autorky a jejího vědomí sebe samé.

Nejpodrobněji se otázkou ženské estetiky Showalterová zabývá v kap. Virginia Woolfová a útek do androgynní existence (263–297). Autorka vidí Woolfovou jako „apoteózu nové literární vnímavosti — nikoli ženské, nýbrž androgynní“ (263). Koncept androgynie chápe jako úplnou rovnováhu a kontrolu nad emocionálním rozpětím, jež zahrnuje mužské i ženské elementy. „[Pro Woolfovou] byla androgynie mýtem, který jí pomohl vyvarovat se konfrontace s vlastní bolestnou ženskostí (*femaleness*)“, tolik spojovanou s chatrným zdravím a psychickými problémy, se kterými neúspěšně bojovala (264). Dále rozebírá pojetí ženského prostoru ve spisovatelčích dílech, kde takový prostor v závislosti na situaci může být jak svatyní, tak vězením, neboť je symbolem ústupu do ústraní mimo lidi, k sobě samé. Jak naznačeno výše, introspekce často vede k osvobození a zároveň destrukci popírající existenci hrdinky, tedy spisovatelky (284).

Závěrečná kap. Za hranice ženské estetiky (298–319) pojednává umělecké posuny u Doris Lessingové, která se od zaujetí ženskými tématy, individualismem a realismem v 50. letech přenesla k vizím kolektivních globálních katastrof v 70. letech. Showalterová tuto proměnu interpretuje jako intencionální osobní umělecký přerod, který autorce pomáhá překonat způsobu, „jimiž se její ženskost promítala do narativních technik“ (309).

Averze Lessingové vůči ženské vnímavosti či útek Woolfové k androgynii na straně jedné a imperativ sebekázně při plnění ženských domácích a mateřských povinností u femininních autorek na straně druhé jsou opačnými póly jednoho ideového kontinua, které je podle Showalterové anglickou ženskou románovou tradicí implikováno. Je to kontinuální diskuse o ženském vědomí, tak jak jej ženy ve své době vnímaly, vnímat mohly a vnímat chtěly.

Elaine Showalterová ve své knize reviduje dosavadní přístup literární vědy k ustavování kánonu anglické literatury psané ženami. Přichází s vlastní periodizací ženského anglického románu, demonstruje, že vývojové fáze této literární tradice korespondují s vývojem jiných literárních subkultur (jako jsou např. afroamerická literatura, americká židovská literatura či gay/lesbická literatura) a předkládá nástin anglické ženské literární genealogie. Studii autorka doplňuje seznamem 213 žen-spisovatelek, které zanechaly stopu v historii anglického románu.

Metodologicky se tato práce s diachronním půdorysem pohybuje na pomezí sociologie a literární teorie, neboť anglické ženské

romány autorka zasazuje do detailně pojednaného dobového kontextu a rozebírá společenské klima, které výrazně formovalo jak ženy-autorky, tak jejich literární tvorbu. Periodizaci vývoje ženské subkultury, kterou zde Showalterová poprvé představila, rozpracovala později důkladněji v takzvaný gynokritický projekt (v eseji *Towards a Feminist Poetics*, 1979), jehož „programem [je] vystavět ženský rámec pro analýzu literatury psané ženami a místo přejímání mužských modelů a teorií vyvinout nové modely založené na studiu ženské zkušenosti. Gynokritika začíná v momentu, kdy se osvobodíme od lineárních absolutních konceptů mužské literární historie, přestaneme vtěsňovat ženy mezi řádky mužské tradice a místo toho se zaměříme na náhle viditelný svět ženské kultury.“⁴ Gynokritický koncept Showalterové patří mezi první pokusy o vybudování konzistentní feministické teorie literatury. Bývá mu však vytýkáno opomíjení skutečnosti, že samotný jazyk je ideologicky zatížen a může reprodukovat mocenské hierarchie, jakož i to, že nedokáže adekvátně nakládat s literární tvorbou překračující hranici realistického zobrazení běžné skutečnosti, jako je např. žánr science fiction.⁵ Nezpochybnitelný autorčin přínos nicméně spočívá v tom, že se jí podrobným vědeckým studiem dobových materiálů podařilo odkrýt zapomenutý literární odkaz několika generací anglických spisovatelek, naznačit jejich uměleckou provázanost a přispět k povědomí o existenci ženské literární genealogie.

Jejich vlastní literatura patří do generace prvních feministických literárněvědných studií, které od přelomu 60. a 70. let předkládaly alternativní přístupy k myšlení o vývoji a dějinách literatury a začaly používat gender jako analytickou kategorii. Cílem feministické literární kritiky je problematizovat reprezentativnost, estetičnost a morální odkazy etablovaného literárního kánonu, ba zpochybňovat nezbytnost existence jakéhokoli kánonu vůbec, a vybudovat nové postupy při analýze literatury jak s ohledem na gender, tak na rasu, etnický původ, třídní příslušnost, náboženské přesvědčení, sexuální orientaci, věk atd.⁶ Protože převážná většina kanonických děl byla napsána muži, odrážejí tato díla především postoje, zkušenosti a hodnoty mužů. Ve feministické literární teorii tudíž panuje názor, že ženy čtenářky jsou manipulovány k tomu, aby přemýšlely, četly a díla prožívaly jako muži, a identifikovaly se tak s mužskými hodnotami, v extrémních případech i s mizogynií. To vše proto, že kanonická díla zřídka zohledňují zájmy žen (i jiných menšin).⁷

Feministická literární kritika vyzývá k tomu, naučit se číst a hodnotit literární díla navzdory zavedeným postupům. Jejím záměrem je odhalovat místa, kde si autoři protiřečí, zpochybňovat

4 Pokus o feministickou poetiku, in: L. Oates-Indruchová (ed.), *Divčí válka s ideologií. Klasické texty angloamerického feministického myšlení*, Praha 1998, s. 220.

5 P. Morrisová, *Literatura a feminismus*, Brno 2000, s. 42–43 [1993].

6 Srov. formulaci tohoto záměru in: T. Moi, *Sexual/Textual Politics. Feminist Literary Theory*, London 1985. Obecná východiska feministické literární kritiky jsou dále názorně demonstrována na příkladech in: P. Morrisová, *Literatura a feminismus*, cit. dílo.

7 P. Morrisová, cit. dílo, s. 42–43.

věrohodnost popisovaného a poukazovat na hodnotově zatížená vyjádření, která jsou postavena na apriorních předpokladech, že mužské hledisko lze aplikovat univerzálně. Feministické kritické čtení se zakládá na převrácení vypravěčské optiky, na subverzi neboli zpochybnění či podrývání tradiční interpretace děl.

Vydání

A Literature of Their Own. British Women Novelists from Brontë to Lessing, Princeton 1977, 1979, 1982, 1984; **London 1993** (přeproc.; z tohoto vyd. citováno), 1995; Princeton 1998 (přeproc. a rozšíř. vyd.; toto vyd. obsahuje novou úvodní kap. *Twenty Years on. A Literature of Their Own Revisited*, zamýšlející se nad recepcí knihy, a novou závěrečnou kap. *Laughing Medusa*, diskutující vývoj na poli feministické literární kritiky), 1999, 2009; Enskede 2008. *Una letteratura tutta per sé. Due secoli di scrittrici inglesi (1800–1900)*, Milano 1984. Japonské vyd., Tokio 1993.

Literatura

J. Fetterley, *The Resisting Reader. A Feminist Approach to American Fiction*, Bloomington 1978. T. Olsen, *Silences*, London 1978. S. Gilbert – S. Gubar, *The Madwoman in the Attic. The Woman Writer and the Nineteenth-Century Literary Imagination*, New Haven 1979. M. Jacobus (ed.), *Women Writing and Writing About Women*, London 1979. A. Rich, *Of Woman Born. Motherhood as Experience and Institution*, London 1979. P. Stubbs, *Women and Fiction. Feminism and the Novel, 1880–1920*, London 1979. A. Walker, *In Search of Our Mothers' Gardens*, London 1984. T. Moi, *Sexual/Textual Politics. Feminist Literary Theory*, London 1985. C. Heilbrun, *Hamlet's Mother and Other Women. Feminist Essays on Literature*, London 1991.

Elaine Showalterová (1941)

Americká literární teoretička, jedna ze zakladatelek feministické literární kritiky a autorka tzv. gynokritického přístupu odhalujícího ženskou literární genealogii. Specializuje se na anglickou viktoriánskou literaturu a zabývá se obrazy hysterie a šílenství v literatuře psané ženami. Mezi její nejvýznamnější díla s touto tematikou patří: *A Literature of Their Own* (1977), *The Female Malady. Women, Madness, and English Culture 1830–1980* (1985), *Sexual Anarchy. Gender and Culture at the Fin de Siècle* (1990), *Hystories. Hysterical Epidemics and Modern Media*

(1997), *Inventing Herself. Claiming a Feminist Intellectual Heritage* (2001); je také autorkou práce pojednávající o metodách literární výuky *Teaching Literature* (2003).

České překlady

Stati: Pokus o feministickou poetiku, in: L. Oates-Indruchová (ed.), *Divčí válka s ideologií. Klasické texty angloamerického feministického myšlení*, Brno 1998, s. 209–234. Femininní, feministické, ženské, in: M. Peprník (ed.), *Směry literární interpretace 20. století. Texty, komentáře*, Olomouc 2000, s. 230–231; Feministická kritika v divočině, in: L. Oates-Indruchová (ed.), *Ženská literární tradice a hledání identit. Antologie angloamerické feministické literární teorie*, Brno 2007, s. 121–168.

/tjk/